

ECHICHE NDỊNIME N’AGỤM AHA MMADỤ N’ALA IGBO

Patrick Ik. Umezi

Ngalaba Amụmamụ Igbo, Afrika na Nzikorịtaozi

Mahadum Nnamdị Azikiwe, Ọka

pi.umezi@unizik.edu.ng 08063883811

Ụmịedemede

Nchọcha a bụ maka Echiche ndịnime n’agụm aha mmadụ n’ala Igbo. Ihe nwa nchọcha bu n’uche bụ ịchọputa echiche miri emi dị n’aha ndị Igbo na-agụ mmadụ. Atụtụ a gbasoro na nchọcha a bụ atụtụ echiche Park (2010). Mgbe e mechara nchọcha a, a chọputara na ndị Igbo nwere echiche miri emi dị n’aha dị iche iche ha na-agụ mmadụ. Ya bụ na e nwere ihe ndị kpataara ha ji agụ mmadụ aha dị iche iche. Echiche ndị a sitere na nghọta ndị igbo nwere n’oge ochie nakwa n’oge ugbo a banyere ndụ nakwa ụwa ha nọ n’ime ya. Ụfọdụ ihe ndị ahụ gụnyere: Igụ oge, nkwenye na ihe ndị mere mmadụ

Abstract

This paper is about the inner meaning of Igbo names. The researcher intends to find out the inner meaning hidden in the names Igbo people give to their children. The research was guided by Meaning theory of Park (2010). At the end of the research, it was discovered that there are hidden meanings in the names Igbo people take. That is there are a number of things that prompt the Igbo people to give their children various names. The names arose out of their understanding of

life, the universe and things therein. This is summarized in time counting, belief and human experience.

Ndubanye

Igu aha bu ihe bidoro n'oge uwa malitere. A bia n'akwukwo nsọ, n'akwukwo mbido, mgbe Chukwu kechara mmadu, (Nwoke na nwaanyi) o nyere ha ikikere igu ihe niile di n'ua aha. O bu n'ikikere a Chukwu nyere mmadu ka e ji nyewe ihe niile di n'ua aha. Ya bu igu aha bu omenaala di n'akuku uwa niile. Agburu o bu na mba o bu nwere ihe ndi ha na-agbado ukwu na ya wee na-agu aha. Ndi Igbo bu agburu na-echemi echiche ime tupu ha agu o ihe o bu aha. Nke a mere na aha o bu ndi Igbo nyere ihe o bu na agwa ihe ahụ na-eyite.

A bi a n'ebe o si metuta mmadu, akuku uwa o bu nwere usoro ha na-agbaso n'igu mmadu aha. A bia n'ala Igbo, ndi Igbo ejighi mmadu egwu egwu. Nke a mere na e nwere usoro ha na-agbaso n'igu mmadu aha; ma nwekwaa ndi o bu oru ha igu mmadu aha. Otutu ebe n'ala Igbo, a na-agu nwata aha n'abali asato e jiri muo ya. Mgbe o bu onye Igbo na-agu nwa ya aha, o na-enwe ihe ndi na-akpalite ya iji nye nwata ahụ aha o ga-aza. Ya bu na aha ndi Igbo anaghi abia na nkiti. O na-enwe echiche miriri emi.

Ufodu ndi mmadu emeela nchocha n'uzo di ichie ichie n'ebe o si metuta agum aha n'omenaala Igbo. Ka o sila di, o nwebeghi onye merela nchocha putara ihe n'echiche ndinime n'agum aha mmadu n'ala Igbo. O bu nke a mere nwa nchocha ji choo ka o bagide nchocha a. Ebumnobi nwa nchocha bu ichoputa echiche miri emi nke di n'aha di ichie ichie ndi Igbo na-agu mmadu.

Nchocha a ga-agbaso usoro mmetuta ahụ; nke gunyere igu akwukwo di ichie ichie nakwa igba ajuju onu iji nweta usa bu ezioku. Nke a ga-eme ka nchocha a buru

ọkaibe. Nchọcha a ga-aba uru n'ebe ọ dị ukwuu; maka na ọ ga-enye aka imata echiche miri emi dị n'aha dị iche iche ndị Igbo na-aza, nakwa ihe ndị kpatara ha ji aza aha ndị ahụ.

Nkọwa ọkpurukpu Okwu dị n'isiokwu

Iji hụ na nchọcha a gara n'ihu dị ka o si kwesi, ọ dị mkpa ka a kọwaa ufodu ọkpurukpu okwu ndị mewere nchọcha a. Ọkpurukpu okwu ndị putara ihe na ya bụ ndị a: Ala Igbo, echiche, na aha.

Ala Igbo

Ọtụtụ ndị mmadụ kọwara ndị Igbo n'uzo dị iche iche site na nsirihiu dị iche iche. nwa nchọcha ga-eleba anya na nkọwa ndị ahụ.

Ugochukwu (2019) si na ndị Igbo bụ ndị si na steeti Anambra, Enugu, Imo, Owerri, Abia, Ebonyi, na ala ufodu na steeti Delta na Rivers, ndị asusu ala nna ha bụ Igbo. N'otu aka ahụ Onwuejeogu (1981) kwuru na ala Igbo sitere n'Agbo na Kwele nke steeti Delta wee gbadaa Ahoada, Diobu na Umuabayi dị na mpaghara Port Harcourt. Ọ gafekwara Arọchukwu nke dị na steeti Abia ruo Afikpo na Isiagu nke dị na mpaghara Abakariki gbagoo Enugwu-Ezike nke dị na mpaghara Nsukka, ma gafekwaa Ebu nke ala Igbo Ofesi Naija. Nkọwa ya na-egosi na ọ bụ ndị Igbo mejuputara steeti Anambara, Imo, Owerri, Ebonyi, Enugu, Abia na mpaghara ufodu na steeti Delta, Akwa Ibom na Rivers.

Nwadike (2002) si na Igbo na-egosi ndị ndị Igbo mụrụ, nke abuo, ọ na-egosi oke ala ndị Igbo; nke atọ bụ na ọ na-egosi asusu ndị Igbo na-asu. Site na nkọwa ya, ọ putara na onye bụ onye Igbo bụ onye onye Igbo mụrụ, n'agbanyeghi n'ebe ọ nọrọ mụọ ya. Ala Igbo putara okere ala ndị Igbo nwe ma biri na ya; ebe asusu Igbo bụ asusu ndị Igbo na-asu .

Eme na Nkamigbo (2009) gbadoro ukwụ n'echiche Nwadike wee kowaa na ihe e ji akpọ ndị Igbo ndị Igbo bu maka na asụsụ ha bu asụsụ Igbo. Nkọwa ha na-ekwu na ọ bu asụsụ ka e ji ama agburu ọ bula. Ihe ọ putara bu na agburu ọ bula tufuru asụsụ ha, mara na agburu ahụ anwuola.

Nsolibe (2017) Kowara ndị Igbo di ka ndi bi na mgbadaugwu Naijiria, asụsụ ha bu asụsụ Igbo, omenaala na agumagu ha bu nke ndi Igbo.

N'iga n'ihu, Umezi (2021) kowara ndi Igbo di ka ndi nna ha bu ndi Igbo n'agbanyeghi ebe ha bi ma ọ bu ebe a noro muo ha.

Nkọwa ndi niile e mere gbasara ndi Igbo na ala Igbo dabachara adaba; mana di ka o si metuta nchocha a, nwa nchocha na-akowa ndi Igbo di ka agburuu ndi isi ojii ndi bi n'owuwa anyanwu mgbago ugwu Naijiria di ka be nketa ha; echiche ha na nkwenye ha na-aputa ihe n'usoro obibi ndu ha.

Echiche

Pinker (2008) kowara echiche di ka atumatu ma ọ bu ichikota otutu atumatu nke ga-eme ka a chigharia mmuo maka otu ihe ma ọ bu nke ozo. Nkọwa Pinker na-ahuta echiche di ka ihe di omimi. Ihe ọ na-egosi bu na echiche anaghi adi n'agbaelu mgbe niile. Ya bu na tupu mmadu amata echiche ihe ọ bula nwere, onye ahụ ga-achighari mmuo ya nke oma iji choputa ihe ọ bu kpom kwem.

Caianiello (1961) n'aka nke ya, hutara echiche di ka inodu na mmuo maka otu ihe ma ọ bu ilegara otu ihe anya, itu alo; ma ọ bu atumatu gbasara otu ihe ma ọ bu nke ozo. Na nkowa Caianiello, echiche bu ihe na-esi n'ime mmadu aputa mgbe onye ahụ banyere n'ime onwe ya.

Umezi (2017) si na echiche bu mmadu ibanye n'ime onwe ya wee chigharia uche gbasara gburugburu ya nakwa

ihe ndị ọzọ metụtara ya. Nkọwa ya na-ahụta echiche dị ka ihe si n'akọ mmadụ apụta. Ihe ọ pụtara bụ na tupu ihe ọ bụla enwee echiche kwesiri ya, ọ dị mkpa na e nyochara nke ọma iji hụ na e nyere ya echiche bụ ọkaibe.

Ka o sila dị, dị ka o si metụta nchọcha a, nwa nchọcha na-akọwa echiche dị ka mputara ihe ọ bụla dị ka ndị si na gburugburu ebe ihe ahụ dị si ahụta ya.

Aha

Emenanjo (1991) si na aha na-ezipụta ihe a bara mmadụ, obodo, mba, ala, na ihe ndị ọzọ ma e nwere ike ihu ha anya ma e nweghi ike ihu ha anya, ma e nwere ike imetụ ha aka ma e nweghi ike imetụ ha aka.

Dị ka o si metụta nchọcha a, nwa nchọcha na-akọwa aha dị ka ihe e ji mara onye ma ọ bụ ihe ọ bụla nke sitere n'echiche miri emmi ndị nyeere ya aha ahụ chere.

Nchọcha e merela n'ihe yitere isiokwu

Umezi (2017) mere nchọcha na nnwemagba asụsụ nye echiche na nsirihu ndị Igbo. Ebumnobi ya bụ ichoputa etu asụsụ si nwe agba n'ebe echiche dị. Ọ chọputara na etu ndị Igbo si agụ ihe aha gosiri na asụsụ nwere agba n'ebe echiche dị. Nchọcha Umezi bara uru nke ukwuu, maka na o nyere aka iji ghotawanye ebe asụsụ na echiche si metụta nakwa ebe ha si dị iche. Nchọcha ya yitere nchọcha a, maka na ha abụọ rụturu aka n'echiche. Ka o sila dị, nchọcha ya diwaga iche na nchọcha a, maka na nchọcha ya bụ maka ichoputa etu asụsụ si nwe agba n'ebe echiche nọ; mana nchọcha a bụ maka ichoputa echiche ndinime dị n'aha ndị Igbo na-agụ mmadụ. Ya bụ na nchọcha Umezi egboghi nsogbu nchọcha a.

Meng na Dillon (2014) mere nchọcha iji chọputa mmetụta echiche na akparamagwa ndị mmadụ nke na-ahia

ahụ mgbanwe. Ha chọputara na akparamagwa ndị mmadụ na-
aputa ihe etu ha si ahụta ma na-aghọta ụwa ha nọ n'ime ya.
Nchọcha ha bara uru nke ukwu maka na o mere ka a mata
etu echiche ndị mmadụ nwere banyere ụwa si aputa ihe
n'akparamagwa ha. Nchọcha ha yitere nchọcha a maka na ha
abụọ na-aruga aka n'echiche. Ha abụọ diwaga ichie, maka na
nchọcha Meng na Dillon bụ maka ichọputa mmetụta echiche
na akparamagwa; ebe nchọcha a bụ ichọputa echiche ndinime
dị n'aha ndị Igbo na-agụ.

N'iganihu, Janoff-Bulman (1992) mere nchọcha maka
echiche dị ka o si metụta ihe mere na ndụ mmadụ. Ọ
chọputara na ihe mmadụ cheputara n'echiche na-abụ etu onye
ahụ si ahụta ụwa. Echiche mmadụ nwere ike igbanwo oge ọ
bula site n'etu onye ahụ si hụta ụwa n'ọdinihu site n'ihe ndị
mere na ndụ ya. Nchọcha ya bara uru nke ukwu maka na o
mere ka a mata etu ihe na-eme n'ụwa si agbanwo echiche
mmadụ na etu onye ahụ si ahụta ụwa. O yitere nchọcha a,
maka na ha abụọ na-ekwu maka echiche dị ka o si metụta
nghọta mmadụ. Ọ diwagakwa ichie n'ebe nchọcha a dị maka
na ọ gbadoro ụkwu n'echiche dị ka o si metụta ihe mere
mmadụ; ebe nchọcha a bụ maka echiche ndinime n'agum aha
mmadụ n'ala Igbo.

Wong (2012b) mere nchọcha iji chọputa ọnọdu
echiche n'uche mmadụ. Ọ hụta echiche dị ka mma ihu abụọ.
Ọ chọputara na ihe ndị mejuputara echiche bụ: mkpatara,
nghọta, ọrụ, na nnyocha. Mkpata na-egosi echiche dị ka ihe
na-akpata ihe ji eme. Ọ gụnyere ebumnuche na uru. Ya bụ na
ọ na-elegara anya n'imejuputa ihe e bu n'uche n'ọdinihu.
N'otu aka ahụ, nghọta metutara echiche dị ka o si metuta
nsinuburu. Ọrụ metutara omume dị ka o si metuta akonuche
mmadụ na ndụ inwere onwe ya. Nnyocha metutara echiche dị
ka o si metuta ndụ ime mmụọ. Nchọcha Wong bara uru nke
ukwu maka na o mere ka a mata alaka dị ichie ichie
n'echiche. Ihe ọ putara bụ na echiche nwere akụkụ dị ichie

iche e si ahụta ya. Nchọcha ya na nchọcha a yitere maka na ha abụọ na-arụta aka n'echiche n'ụdị nke ha. Ha diwagakwa iche n'ebe onwe ha di; maka na nchọcha Wong na-akọwa maka echiche na nsirihi di iche iche; ebe nchọcha a bu maka ichoputa echiche ndinime di n'aha ndi Igbo na-agu mmadu.

Ogwudile (2003) mere nchọcha n'ike na ebube di n'aha mmadu. O choputara na a bia n'agburu niile di n'awa, ndi mmadu nwere ihe di iche iche na-akpalite ha ha ji aza aha di iche iche ha na-aza. Ya bu na o nwere echiche di n'aha o bua ndi mmadu na-aza. Nchọcha ya bara uru nke ukwu, maka na o nyere aka weputa echiche di n'aha ndi mmadu na-aza. Ya na nchọcha a yitere, maka na ha abụọ na-aruga aka n'aha di iche iche ndi mmadu na-aza. Ka o sila di, ha abụọ diwaga iche n'ebe onwe ha di maka na nchọcha Ogwudile gbadoro ukwu n'ike na ebube di n'aha ndi mmadu na-aza, ebe nchọcha a bu maka echiche ndinime n'aha ndi Igbo na-agu mmadu.

Ochanya (2017) n'aka nke ya mere nchọcha maka igu aha n'omenaala Igbo di ka o si metuta Onicha Ado n'idu. O choputara na a bia n'ala Igbo, aha mmadu abughi naani ihe e ji ama mmadu. O nwere ozi di iche iche aha mmadu na-eziputa nye ohanze. O bu ya ka aha mmadu ji eziputa echiche di iche iche na-aputa n'udi akuko, ihe mere mmadu na ndu, nakwa ihe mmadu na-arjo ka Chineke mere ya. Ya bu na ndi Igbo na-esite n'igu aha egosi nkwenye ha nwere banyere ndu nakwa uwa ha huru onwe ha na ya. Nchọcha ya bara uru maka na o nyere aka n'ikowaputa echiche ufodu di n'aha ndi Igbo na-agu mmadu. Ya na nchọcha a yitere, maka na ha abụọ na-aruta aka n'echiche di n'aha ndi Igbo n'agu mmadu. N'agbanyeghi nke a, ha abụọ diwagakwa iche; maka na nchọcha Ochanye lebara anya n'etu e si agu aha n'ala Igbo, ebe nchọcha a bu maka echiche ndinime n'aha ndi Igbo na-agu mmadu.

Nchịkọta Ntuleghari Agumagu

Site n'agumagu ndị a nwa nchọcha tulerere, a chọputara na ọtụtụ ndị mmadụ agbaala mbọ mee nchọcha ma detuo ọtụtụ ihe banyere echiche na ịgụ aha n'ala Igbo. Ka o sila dị, o nwebeghi onye merela nchọcha n'isiokwu a bụ "Echiche ndinime n'agum aha mmadụ n'ala Igbo". N'ihі nke a, nwa nchọcha ga-aga n'ihu n'ime nchọcha ya.

Atụtụ Nchọcha

Atụtụ nchọcha a ga-agbado ukwū na ya bụ atụtụ echiche Park (2010). O bụ C.I. Park tuputara atụtụ a n'afọ 2010. Atụtụ a na-akọwa na o bụ echiche izugbe bụ ihe na-akpalite ma na-enye nghọta banyere ndụ, ụwa na ihe niile dị na ya. O na-akọwa na echiche izugbe metụtara nkwenye, ihe nlegara anya, na ebumnobi. Nkwenye gunyere ekpmekpe na adimaso nke alaka ya bụ ikpe nkwmọto, ọchịchị onwe, na ihe iga n'usoro. Ihe nlegara anya metụtara ihe ndị a na-atụ anya ga-apụta n'ikpeazụ ma o bụ ịgba mbọ nweta ihe a na-atụ anya ya. A bịa n'ebumnobi, atụtụ a na-ahụta echiche dị ka o si metụta ihe mmadụ na-eme na ndụ ya iji hụ na o nwetara ihe bụ ọchịchọ obi ya. Atụtụ a na-akọwa na echiche izugbe na-amalite n'ihe mere mmadụ na nwata wee na-eto site n'ihe ndi na-emegasi na ndụ onye ahụ.

Atụtụ a ga-adaba nke ọma na nchọcha a maka na echiche ndi Igbo gbadoro ukwū n'ihe ndi merela na ndụ ha. O bụ ha kpatara etu Igbo si ahụta ụwa na ihe ndi na-eme n'ụwa.

Nchọputa

Site n'ihe ndi a chọputara mgbe a na-eme nchọcha a, a bịa n'echiche ndinime n'aha ndi Igbo na-agụ mmadụ, echiche ndi Igbo gbara mkpị di ka o si metuta onodu ndi Igbo na mgbenwe batarala na ya site n'oge ochie ruo n'oge ugbo a.

Ya bụ na ntụcha nchọputa nchọcha a ga-agbado ụkwụ n'ihe abụọ ndị a:

- 1) Echiche ndị Igbo n'oge ochie
- 2) Echiche ndị Igbo n'oge ugbo a

1) Echiche ndị Igbo n'oge ochie

Tupu ọbịbịa ndị ọcha n'ala Igbo, ndị Igbo nwere nghọta ha nwere banyere ndụ, ụwa na ihe ndị ọzọ dị iche iche. Nghọta ndị a nwere mmetụta pụrụ iche n'ebe ndị Igbo nọ. Nke a pụtara ihe n'etu ha si agụ aha n'oge ahụ. Ya bụ na aha ndị Igbo na-agụ anaghị enwe naanị echiche agba elu. Ha na-enwe echiche ime nke a na-eji ha ezipụta. Ihe ọ pụtara bụ na ndị Igbo na-eji aha ha na-agụ mmadụ ezipụta ihe ndị a:

- a. Igụ oge
- b. Nkwenye
- ch. Ihe ndị mere mmadụ

Igụ Oge

Igụ oge bụ ihe e jiri mara ndị Igbo bido n'oge ochie ruo n'oge ugbo a. A bịa n'oge ochie, tupu ọbịbịa ndị ọcha, ndị Igbo nwere ụbọchị anọ mewere izu, izu asaa mewere ọnwa, na ọnwa iri na atọ mewere afọ. A bịa n'ụbọchị ọ bụla, e kere ya ụzọ atọ: ụtutu, ehiehie na abali. Ọ bụ nke a bụ awa n'ogugu oge ndị Igbo. N'oge ahụ, ndị Igbo amaghị etu e si ede ihe, nke ha na-ama etu e si agụ ihe e dere ede. Ya bụ na asụsụ Igbo bụ naanị n'ogo asụmasụ ka ọ nọ. Nke a mere na ndị Igbo enweghi ike idetu ihe ọ bụla merenu n'akwụkwọ iji lote ya n'ọdinihu. Ọ bụ nke a mere na ndị Igbo enweghi ike idetu ụbọchị a mụrụ nwata ọ bụla iji hudo ama kpom kwem ụbọchị a mụrụ nwata ahụ maka ogugu oge na ndụ nwata ahụ. N'ihie nke a, ha na-eji igụ aha wee ahudo ụbọchị a mụrụ nwata ọ bụla ama. Nke a mere na a bịa n'usoro agum aha ndị Igbo

n’oge gboo, aha ahia anọ a na-apụtakarị ihe. N’onọdụ dị etu a, a na-agụ nwoke a mụrụ aha dị etu a:

Nwoke a mụrụ ụbọchị Afọ ka a na-agụ Okeafọ ma ọ bụ Nwafọ

Nwoke a mụrụ ụbọchị Nkwọ ka a na-agụ Okonkwọ ma ọ bụ Nwankwọ

Nwoke a mụrụ ụbọchị Eke ka a na-agụ Okeke ma ọ bụ Nweke

Nwoke a mụrụ ụbọchị Orié ka a na-agụ Okorie ma ọ bụ Nwaorie

N’otu aka ahụ, etu a ka e si agụ ụmụ nwaanyị aha nke ha dị ka o si metụta ahia anọ e nwere:

Nnwaanyị a mụrụ ụbọchị Afọ ka a na-agụ Mgboafọ

Nnwaanyị a mụrụ ụbọchị Nkwọ ka a na-agụ Mgbonkwọ

Nnwaanyị a mụrụ ụbọchị Eke ka a na-agụ Mgbeke

Nnwaanyị a mụrụ ụbọchị Orié ka a na-agụ Mgborie

N’iga n’ihu, igụ aha dị ka o si metụta igụ oge n’ala Igbo n’oge ochie metụtakwuaziri emume ma ọ bụ oriri dị iche iche. Oriri ndị a na-abụkarị oriri arụsị n’ogo dị iche iche. Ya bụ, ụfọdụ oge nwaanyị mụọ nwa n’oge a na-eri oriri dị etu a, ọ na-agụ nwata ahụ aha arụsị ahụ iji lota na oge a mụrụ nwata ahụ bụ oge a na-eri oriri arụsị ahụ. Ọ bụ nke a mere ụfọdụ aha mmadụ jiri bụrụ aha arụsị dị ka, Akwari, Udo, Ngene, Ogwugwu, Ọkpala wdg.

Nkwenye

Echiche ndị Igbo n’agum aha na-agbadokwuazị ụkwụ na nkwenye dị iche iche ha nwere. Nkwenye ndị a na-agbadokarị ụkwụ n’ekpemekpe dị iche iche. N’oge ochie, tupu ọbịbia ndị ọcha n’ala Igbo, otu ekpemekpe dị n’ala Igbo

bụ ịgò mmụọ. Ya bụ na ndị Igbo kwenyere n'arụsị dị iche iche na na mmụọ dị iche iche n'oge ahụ ịjị nweta nchekwa n'ebe ndị iro ha nọ. Ebe ọ dị etu a, ụfọdụ na-ewere nwa ha goṛọ arụsị ma ọ bụ mmụọ dị iche iche site n'igụ nwata ahụ aha na-egosi na arụsị ma ọ bụ mmụọ ahụ ga na-eche kwa ya. Ọ bụ ya kpatara e ji enwe ụdị aha dị etu a: Nwaudo, Nwaakwari, Nwaagwu, Nwammụọ, wdg. Aha ndị a na-ezipụta echiche ha nwere na arụsị ma ọ bụ mmụọ ndị a ga na-eche kwa ụmụaka dị etu a. Ọ bụ ụdị echiche dị etu a ka ndị Igbo nwere n'oge ochie.

Ihe Ndị Mere na Ndu Mmadu

Onya laa, apa ya anaghị ala. Ndị Igbo kwenyere na nnukwu ihe mere mmadu na-adị n'echiche ya mgbe niile. Nke a na-apụta ihe oge ha na-agụ ụmụ ha aha. Ụfọdụ n'ime ihe ndị ahụ bụ ihe ndị metụtara ọnwụ na ndụ, abụmoke na abụm nwunye, ọnọdụ akụnaụba wdg.

Ọnwụ na Ndu

Ndị Igbo kwenyesiri ike na ndụ kacha ihe niile. Ọ bụ nke a ka ha ji agụ aha ịjị gosi ihe mere na ndụ ha dị ka o si metụta ọnwụ na ndụ. Ụfọdụ n'ime aha ndị ahụ bụ Ndụkaku, Ndụbuisi, Ndụbueze, wdg. Ha na-arụtụ aka ma na-akọwa etu ndị Igbo si buwe ndụ mmadu ụzọ karịchaa ihe ndị ọzọ mmadu nwere ike inweta.

A bịa n'aha ndị a, Ndụkaku na-egosi na ndụ mmadu kariri akụnaụba nke ụwa. A ga-agba mbọ nwetagodu ndụ tupu a chọwa akụnaụba. N'otu aka ahụ, Ndụbueze na-egosi na ọ bụ ndụ na-achị ihe niile gbara mmadu gburugburu. E wepu ndụ, o nweghi ihe mmadu pụrụ ime. Ndụbuisi na-ekwukwa otu ihe ahụ. Ọ na-akọwa na ndụ bụ isi ihe niile mmadu bụ na ihe mmadu na-eme.

Aha ndi a na-eziputa mkpa ndu mmadu di n'ebe ndi Igbo no. Mgbe ndi Igbo na-agu aha ndi a, o na-egosi ihe mere mmadu mana o metutaghi ndu ya. Ndukaku nwere ike buru onye tufuru otutu akunauba nke uwa, mana o tufughi ndu ya. N'otu aka ahụ ka o dikwa Ndubueze, Ndubuisi nakwa aha ndi ozo di etu ahụ.

N'iga n'ihu, onwu bu onodu ndi Igbo na-akacha eziputara mwute. Nke a na-aputa ihe n'otutu aha ha na-agu umu ha iji ziputa ihe ndi merela na ndu ha n'otu oge ma o bu nke ozo. A bia n'onodu di etu a, ha na-eziputa ihe di ichie ichie gbasara onwu. Nke mbu, ndi Igbo na-agukwa umu ha aha iji gosi etu onwu si di obi ojoo. Ufodu n'ime aha ndi ahụ bu Onwudjiwe, Onwudinjo, Onwuatuegwu wdg.

Ndi Igbo na-agukwa aha iji gosi na onye o bula bjara n'awa ga-anwuri anwu. Nke a na-aputa ihe site n'aha ndi a: Onwuatuegwu, Onwuamaeze, Onwunaechie wdg. Ha na-agukwuazi aha iji gosi na o bu eziokwu na onye o bula bjara n'awa ga-anwu anwu, o nweghi onye onwu na-atọ uto. Onye o bula choro ino ogologo ndu. Ha na-egosputa nke a site n'igu aha di etu a: Onwuchekwa, Onwuhuna, Onwuegbuna wdg. N'otu aka ahụ, ndi Igbo na-agba mbọ izota ndu mgbe mmadu no n'etiti onwu na ndu. Ufodu oge, onye ahụ nwere ike nwuo n'agbanyeghi mbọ niile ndi mmadu gbara ka onye ahụ diri ndu. Nke a na-ebute igu aha di etu a: Onwumerie, Onwuka, Onwuma wdg.

Abumoke/Abumnwunye

Abumoke na abumnwunye bu ihe ntutu putara ihe nke ukwu n'ogo di ichie ichie na ndu ndi Igbo bido n'oge ochie ruo n'oge ugbo a. N'oge ochie, ndi Igbo na-eleli nwaanyi anya nke ukwu. Ufodu oge ha na-enye onye mutara naani nwaanyi na onye amutaghi nwa otu onodu. Nke a bu maka na ha na-ewe ya na onye mutara nwaanyi amutaghi nwa. Ihe ndi a na-aputa ihe n'aha ha na-agu. Ufodu oge ha na-agu aha iji

gosi na nwoke di mkpa kari a nwaanyi. Ufodu n'ime aha ndi ahụ bu Nwokeka, Nwokedike, Nwokeabia wdg.

N'aka nke ozo, ufodu oge ufodu umu nwaanyi na-achokwuazi igosi na nwaanyi bu mmadu Chineke kere; maka na o bu na nwaanyi ka nwa si aputa. Nwaanyi nwekwara ike ime ufodu ihe n'uwa nke oma kara etu nwoke ga-esi mee ya. Ha na-eziputa nke a site n'igu ufodu aha di ka Nwaanyibunwa, Nwaanyibuihe, Nwaanyidkwa wdg.

Onodu Akunauba

Ufodu oge, ndi Igbo na-eji aha ha na-agu eziputa echiche ha n'ihe gbasara onodu akunauba. Nke a na-egosi onodu ha dowere akunauba nke uwa a. Nke a na-aputa ihe n'echiche ha na nsirihu di iche iche. Ndi Igbo na-agu aha jji gosi na o nwere ihe ndi kari akunauba nke uwa. Ufodu n'ime aha ndi ahụ bu Nwakaego, Ndukaaku, Mmadukaku wdg. Aha ndi a na-egosi na akunauba nke mmadu abughi ya kacha ihe niile.

N'otu aka ahụ, ha na-egosikwa na akunauba nke uwa abughi naani ego na ihe enwunwe ndi ozo di ka ufodu mmadu si eche, mana ndu mmadu na ihe ndi ozo sokwa n'akunauba Chineke ji agozi ndi mmadu. Nke a na-aputa ihe site n'aha di etu a: Nwabaku, Ndubuaku, Akukananwa, Akubuugwu wdg.

N'iga n'ihu, n'agbanyeghi na ndi Igbo ebuweghi akunauba nke uwa uzo n'ihe niile ha na-eme, ha na-egosiputakwa na akunauba di mkpa na ndu mmadu. Nke a na-aputa ihe n'aha ndi a: Akubumma, Akuka, Akumaka, Akukaria, wdg.

Ozo kwa, ha na-egosi na n'agbanyeghi na akunauba nke uwa di mma, ufodu oge o na-ebute esemokwu na odachi di iche iche. Nke a na-aputa ihe n'aha ufodu ha na-agu, di ka: Akubui, Akunaeseokwu, wdg.

Ndị Igbo na-egosikwa na akunauba nke uwa anaghị anogide n'otu ebe. O nwere ike ibata oge o bula nwekwaa ike ipu oge o bula. Ya bu na onye bu ogaranya taa nwere ike ibu ogbenye echi. N'otu aka ahụ, onye bu ogbenye taa nwekwara ike ibu ogaranya echi. Nke a na-aputa ihe n'ufodu aha di ka: Akuenwebe, Akunagaghari, Akwasoanya wdg.

Echiche Ndị Igbo n'Oge Ugbo a

Oge na onodu uwa na-emetuta omenaala, usoro obibi ndu na nkwenye di ichie ichie. Nke a na-emetuta echiche ndi mmadu nwere banyere uwa na ihe ndi na-eme n'ime ya.

A bia n'ala Igbo, omenaala na usoro obibi ndu n'oge ugbo a abughi etuodi n'oge ochie. Tupu obibia ndi ocha n'ala Igbo, nghota ndi Igbo nwere banyere uwa gbadoro ukwu n'ihe ndi na-eme n'okirikiri ala Igbo. Nke a bu maka na ndi Igbo na ndi mba ozoz enwebeghi mmetuta. Ozoz kwa, e nwebughi ekpemekpe ndi ozoz di ichie ichie n'ala Igbo di ka o di taa ma e wezuga ekpemekpe metutara omenaala Igbo di ka ife arusi na mmuo ndi ozoz di ichie ichie.

Ka o sila di, obibia ndi ocha mere ka ndi Igbo na ndi mba ozoz nwee mmetuta n'uzo di ichie ichie. Mmetuta di etu a mere ka e nwee mgbanwo n'echiche na nghota ndi Igbo. O mekwuaziri ka onuogu ekpemekpe di n'ala Igbo bawanye.

Ebe o di etu a, echiche ndinime di n'aha ndi Igbo na-agu mmadu gbanworo site etu o di n'oge gboo. Ya bu na a bia n'oge ugbo a, echiche ndinime di n'aha ndi Igbo putakewere ihe na nkwenye na ihe mere na ndu mmadu

Nkwenye

Ọbịbja ndị ọcha n'ala Igbo wetara nkwenye ọhụrụ nke gbadoro ụkwụ n'ekpemekpe ndị otu Kristi. Nke a bjara na-agbasa, nke mere na ife arụsị, bụ ihe dịbu n'ala Igbo, bidoziri na-anyụ ka ọkụ a wụrụ mmiri. Ọ bụ ya mere ka echiche na nghọta ndị Igbo nwere banyere ndụ, ụwa na ihe ndị ọzọ dị iche iche gbanwoo. Ka ọ dị etu a, echiche ndị nime n'aha ndị Igbo na-agụ mmadụ dị ka o si metụta nkwenye ha nwere gbanworo. Aha ndị ahụ na-egosizi na ihe niile dị Chukwu n'aka. Ụfọdụ n'ime aha ndị ahụ bụ Chukwudị, Chukwuka, Ngozichukwuka, Chijindụ, Okwuchukwu wdg

N'iga n'ihu, site n'ekpemekpe nke ọgbara ọhụrụ, ndị Igbo na ndị mba ọzọ dị iche iche nwere mmetụta n'uzọ dị iche iche. Nke a mere ka ndị Igbo malite guwa ụmụ ha aha ndị si n'agburu ndị ọzọ abughị ala Igbo. Aha ndị a gbadokariri ụkwụ na nkwenye ndị otu Kristi. Aha ndị ahụ na-eziputa nkwenye ha nwere na Jesu Kristi, ndị mmụọma na ndị nsọ dị iche iche. Ụfọdụ n'ime aha ndị ahụ bụ Immanuel. Ọ bụ aha na-egosi omumụ Kristi. A na-agukari ya one a muru n'ọnwá Disemba, ma ọ bụ onye a muru n'ubochi oriri ncheta omumụ Jesu Kristi. Ihe ọ putara bụ Dinwenu nonyeere anyị .

Ọzọ kwa, site na nkwenye nke ha nwere banyere ndị nsọ, ndị Igbo na-agụ ụmụ ha aha ndị nsọ dị iche iche iji mee ka nwata ahụ na-agbaso nzoụkwu onye nsọ ahụ ọ na-aza aha ya. Ụfọdụ na-emekwa ya ka onye nsọ ahụ na-achekwa nwatakiri ahụ dị ka nwa aka mkpa ya. Ụfọdụ n'ime aha ndị ahụ bụ Jesinta, Jọn, Pita, Patrik wdg. N'agbanyeghi na aha ndị a abughị okwu Igbo mewere ha, ha enweela echiche n'obi ndị Igbo n'ihì nkwenye ha nwere.

N'otu aka ahụ, ndị Igbo n'oge a na-eji ubochi ndị putara ihe n'ime mkpuru ubochi asaa mewere otu izu n'agugu ndị Bekee wee agụ ụmụ ha aha. Nke a gbadokwuaziri ụkwụ na nkwenye ha nwere. Ụfọdụ n'ime ubochi ndị ahụ bụ Sọnde, Mọnde, Fraịdee. Sọnde bụ ubochi mbụ n'izu; ma burukwa

ụbọchị ọgbakọ ekpemekpe ndị otu Kristi. Ọ bụ ụbọchị Jesu Kristi bilitere n'ọnụwụ dị ka okwukwe ndị otu Kristi sirị dị. Fraịdee bụ ụbọchị Jesu Kristi nwurụ n'elu obe iji gbapụta mmadụ na njoya. Mọndee bụ ụbọchị ọrụ mbụ n'izu.

Aha ndị a ndị Igbo na-agụ ụmụ ha n'oge a gosiri na e nweela mgbanwo putara ihe n'echiche ndị Igbo n'oge ugbo a. Nke a kwere omume n'ihie ekpemekpe ọhụrụ nakwa n'ihie mmekọrịta dị n'etiti ndị Igbo na ndị mba ọzọ.

Ihe Ndị Mere na Ndụ Mmadụ

Ndị Igbo si na ọ bụ ihe mere onye ka o ji agụ aha. Ụfọdụ ụmụ nwaanyị n'ala Igbo na-eji ihe ndị mere ha, ọ kachasi n'oge ha dị ime wee agụ nwa ha aha. Ụfọdụ n'ime aha ndị ahụ bụ Chimmụanya, Chizowa, Chikwado, Ozoemena, Chukwudi, Ikechuckwu wdg. Aha ndị a nwere ike na-eziputa nsogbu nwaanyị ahụ ma ọ bụ onye dị mkpa na ndụ ya tupu a mụọ nwata ahụ.

Ntucha Nchoputa

Site na nchoputa e mere na nchocha a, o doro anya na aha ndị Igbo anaghị agbado ụkwụ naanị n'echiche agbaelu; kama ọ na-enwe echiche ndinime. Echiche ndinime a na-esite na nghota ndị Igbo nwere gbasara ndụ, uwa na ihe ndị ọzọ dị n'ime ya. Ihe nke a putara bụ na oge metutara echiche ndị Igbo n'uzọ puru ichie. Ya bụ na ọ bughị echiche na nghota ndị Igbo nwere tupu ọbibia ndị ọcha n'ala Igbo ka ha nwere taa. Nchoputa e mere na nchocha a gosiri na echiche ndinime n'agum aha ndị Igbo abuchaghị otu site n'oge ochie ruo n'oge ugbo a. Ntucha nchoputa a ga-agbado ụkwụ n'ihie ndị a choputara mgbe a na-eme nchocha iji wee choputa myiri na ndị ichie dị n'echiche ndinime n'agum aha mmadụ n'ala Igbo

n'oge ochie na n'oge ugbo a. Nke a ga-enye aka n'ighota etu ihe si kwuru n'agum aha ndi Igbo taa.

Myiri Di n'Etiti Echiche Ndinime n'Agum aha Mmadu n'Ala Igbo n'Oge Ochie na n'Oge Ugbo a.

Mgbanwo sitere n'oge metutara echiche na nghota ndi Igbo n'ogo di iche iche. Site na nchoputa e mere na nchocha a, echiche na nghota ndi Igbo n'oge ochie diwaga iche n'echiche na nghota ha n'oge ugbo a. Nke a metutara echiche ndinime di n'aha ha na-agu mmadu. N'agbanyeghi nke a, e nwegara ebe ha si yite onwe. Nke a putara ihe n'ebe ndi a: Nkwenye na ihe ndi mere mmadu

Nkwenye

O bu eziokwu na e nwere mgbanwo n'ebe ndi Igbo no n'ebe o si metuta nkwenye na ekpemekpe site n'oge ochie ruo n'oge ugbo a. Otu ihe putara ihe bu na site na mbido ndu ndi Igbo ruo ugbo a, ha kwenyere na o bu Chineke bu Chi kacha chi niile. Nke a na-aputa ihe na-aha ndi di etu a: Chijindu, Chukwuma, Chika, Chibuike, Chimmuanya, Chukwuebuka, wdg. Aha ndi a di n'echiche ndi Igbo site n'oge ochie ruo n'oge ugbo a.

Ozo kwa, ndi Igbo na-esite n'aha ha na-agu egosiputa na ndu mmadu ka mkpa kara akunaaba nke uwa. Nke a na-aputa ihe ma n'oge ochie ma n'oge ugbo a. Ufodu aha ndi ahụ bu Ndubuisi, Ndukaaku wdg.

Ihe ndi Mere Mmadu

Ndi Igbo na-eji ihe ndi mere mmadu agu aha site n'oge ochie ruo n'oge ugbo a. O bu eziokwu na o nwere ndiche putara ihe n'etu ndi Igbo si eji ihe mere ha wee agu aha n'oge ochie na n'oge ugbo a. Ndiiche ndi ahụ na-egosi ogo echiche ndi Igbo n'oge a na-ekwu maka ya di. N'agbanyeghi nke a, e nwere myiri putara ihe n'etu ndi Igbo

si agụ aha iji gosi ihe mere ha n'oge ochie na n'oge ugbo a. Myiri ndị ahụ putara ihe n'aha ndị a: Chimmụanya, Chimamanda, Chijioke, Chinwendu wdg.

Ndịiche Dị n'Etiti Echiche Ndinime n'Agum aha Mmadu n'Ala Igbo n'Oge Ochie na n'Oge Ugbo a.

Echiche na nghota ndị Igbo dị ka o si metuta agum aha n'oge ochie na n'oge ugbo a abụchaghị otu. O nwere ụfọdụ ebe ha abụọ si dị iche n'ebe onwe ha dị. Ndịiche ndị a gbadokewere ụkwụ n'isiokwu ndị a: Igụ oge, Nkwenye, na ihe mere mmadu.

Igụ oge

A bịa n'echiche ndị Igbo n'oge ochie, ya bụ tupu ọbibi a ndị ọcha n'ala Igbo, ndị Igbo na-agụ mmadu aha site n'ihe mere n'otu oge iji hụwa oge a mụrụ nwa ahụ ama. Nke a bụ maka na e nweghi ike idetu ihe n'akwukwo n'oge ahụ iji chekwawa ihe ndị mere eme maka ọdịnihu.

N'aka nke ọzọ, a bịa n'oge ugbo a, malite n'oge ọbibia ndị ọcha n'ala Igbo, ọndu ndị Igbo gbanworo nke na ha amarala etu e si ede ihe na etu e si agụ ihe e dere ede. Nke a mere na ndị Igbo anazighi agụ nwata aha iji lota mgbe a mụrụ ya. Ọ bụ eziokwu na ha nwere ike igụ nwata aha na-egosi nnukwu ihe merenu; ebumnobi ha abughị iji guo oge a mụrụ nwata ahụ, kama o nwere ike buru iji kwanyere nwata ahụ ugwu ma ọ bụ n'ihie ọzọ.

Nkwenye

Nkwenye ndị Igbo gbadoro ụkwụ n'ekpemekpe dị iche iche, site n'oge ochie ruo n'oge ugbo a. Nkwenye ndị a nwere mmetuta dị iche iche n'echiche dị n'aha ndị Igbo na-agụ umu ha. Nchoputa e mere gosiri na nkwenye ndị Igbo

n'oge ochie diwaga iche na nkwenye ha n'oge ugbo a. Tupu obibia ndi ocha n'ala Igbo, ndi Igbo gbadoro ukwu n'ekpemekpe ogo mmuo (ife arusi). Mana obibia ndi ocha wetara ekpemekpe ndi otu Kristi. N'ihu ekpemekpe ohuru a, nkwenye ndi Igbo gbanworo nke wetara mgbanwo putara ihe n'echiche ha di ka o si metatu agum aha mmadu. Nke a putara ihe n'uzo di iche iche.

N'oge ochie, ndi Igbo na-agu mmadu aha arusi ma o bu umu mmuo di iche iche iji gooro nwata ahụ arusi ma o bu mmuo ahụ ka o na-echedo ya. Nke a bu ka nkwenye ha si di. Aha ahụ di ka Nwammuo, Nwagwu, Nwangene, Nwaanyanwu, Nwaudodo wdg. N'aka nke ozo, a bia n'oge ugbo a, n'ihu na o bu ekpemekpe ndi otu Kristi buzi ihe na-ewu, udi aha ahụ adizighi ewu n'ala Igbo. Ihe na-ewuzi bu aha ndi gbadoro ukwu n'ekpemekpe ndi otu Kristi. Udi aha di ka: Ukamaka, Ekpereka, Chigozie, Ngozichukwu wdg

N'oge ochie, echiche ndi Igbo gbadoro ukwu n'ihe ndi na-eme n'okirikiri ala Igbo. Nke a bu maka na ekpemekpe di n'oge ahụ metutara naani ala Igbo; o metutaghi ndi Igbo na ndi mba ozo. Nke a mere na aha a na-agu n'oge ahụ bu nke metutara naani ndi Igbo ma gbado kwuazi ukwu n'ihe na-eme naani n'ala Igbo na n'ekpemekpe ogo mmuo. Udi aha di ka: Alagboo, Enuke, Anyanwuututu wdg. N'aka nke ozo, obibia ndi ocha mere ka ndi Igbo na ndi mba ozo nwee mmetuta. Nke a mere ka echiche ndi Igbo gbanwoo n'ogo di iche iche. A bia n'ekpemekpe, ndi Igbo kwenyere na ndi nsọ di iche iche. Nke a metutara echiche ha n'agum aha. Ufodu na-agu umu ha aha ndi nsọ di iche iche. Nke a bu iji mee ka nwata ahụ na-enomi ndu onye nsọ ahụ biri n'oge o no n'awa; ya na iji gooro nwata ahụ onye nsọ o na-aza aha ya ka o na-aritara ya aririo n'ihu Chineke. Ufodu aha di ka: Jon, Pita, Jemis, Maria, Helin wdg. O bu eziokwu na aha ndi a abughi aha Igbo, mana ha enweela echiche di omimi n'ebe ndi Igbo no site na nkwenye ha nwere n'ekpemekpe ha.

N'iga n'ihu, n'oge ochie, ndi Igbo na-agu aha na-egosi na ike di na mmuo di iche iche nakwa ihe ndi ozo di iche iche. Ufodu n'ime aha ndi na-eziputa ihe ndi a bu Mmuobuike, Alagbogu, Enuka, Ezike. Mana a bia n'oge ugbu a, echiche ndi Igbo gbanworo n'etu o si metuta agum aha. Aha ndi ahụ wuru ewu n'oge ochie anazighi ewu n'oge ugbu a. Ekpemekpe di ugbu a mere ka ndi Igbo gbanwoo echiche ha n'agum aha. Aha ndi na-ewu ugbu a bu nke gbadoro ukwu na Chineke di ka Chi kacha chi niile. Nke a na-aputa ihe n'ufodu aha ndi a: Chukwuka, Chukwudi, Onyedikachukwu, Onyekachukwu, Tooohukwu, Chukwubuike, Ngozichukwu wdg. Ihe mgbanwo a gosiri bu na aha ndi na-egosi na ike di n'obere mmuo di iche iche jizi nwayo ala n'ala Igbo n'ih i ekpemekpe ndi otu Christi biara were onodu n'ala Igbo.

Ihe Ndi Mere Mmadu

Site n'oge ochie ruo n'oge ugbu a, ndi Igbo na-eji ihe mere ha wee agu umu ha aha. Mana e nwere ndiche putara ihe n'udi aha ndi Igbo na-agu umu ha n'oge ochie site n'ihe mere ha na nke ha na-agu ha ugbu a site n'otu ihe ahụ. Ihe ndi a nwere ike ibu ihe onu ma o bu ihe uru. Ndiiche a gbadoro ukwu na ndiche di n'echiche na ngota ndi Igbo n'oge abuo a.

Mmechi

Na nchocha a isiokwu ya bu Echiche ndinime n'agum aha mmadu n'ala Igbo, nwa nchocha mejuputara ebumnobi ya nke bu ichoputa echiche di omimi di n'aha ndi Igbo na-agu mmadu. A choputara na echiche na-adi n'aha ndi a na-agbado ukwu na nghota ndi Igbo nwere gbasara uwa, ndu na ihe ndi ozo di iche iche. Ha gbadoro ukwu n'igu oge, nkwenye na ihe ndi mere mmadu. N'oge ochie, ndi Igbo na-agu aha iji guo oge ma cheta oge a muru nwata ahụ; mana n'oge ugbu a, igu aha na-agbadokewe ukwu na nkwenye na n'ihe mere mmadu. Nke a gosiri na echiche na-adi n'aha ndi Igbo na-agu mmadu na-agbanwo agbanwo site n'oge.

Edensibija:

- Caianiello, E. R. (1961). Outline of a theory of thought-process and thinking machines. *Journal of Theoretical Biology* 204-235. Retrieved March 10, 2022.
- Eme, C.A. & Nkamigbo, L.C. (2009). “Naijiria: Asụsụ, omenaala na mmepe obodo”. *Akwụkwọ a gụrụ na jonai mmụta Igbo, vol.4, No.1*
- Emenanjo, E. N.(1991). *Nchukọta asụsụ na utoasụsụ Igbo izugbe*. Ikeja: Longman Nig. LTD.
- Janoff-Bulman, R. (1992). *Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma*. New York: Free Press.
- Nwadike, I. U. (2002). *Igbo language in education: A historical study*. Obosi: Pacific Correspondence College and Press.
- Ochanya, R. (2017). Onicha Ado n’idu; naming rites and traditions of the Igbo of Nigeria. *The Guardian News Paper, 24th Septemer, 2017*
- Ogwudile, S. (2003). *Power and might in names (a reflection)*. Enugu:Rojoint Communication Services.
- Onwujeogwu, M.A. (1981). *An Igbo civilization: Nri kingdom and hegemony*. London: Ethiope Publishing Company
- Park, C. I. (2010). Making sense of the meaning literature: an integrated review of meaning making and its effects on adjustment to stressful life events. *Psychological Bulletin, 136 (2), 257-301*.
- Pinker, S. (2008). *The stuff of thought: Language as a window into human nature*. New York: Penguin Books.
- Ugochukwu, C. N. (2019). Asụsụ na mmepe obodo: Ka o si metụta ala Igbo. *Odezuruigbo (An international journal of Igbo African and Asian Studies) Vol.3 No.1, Pp. 12-23*
- Umezi, P. I. (2017). Nnwemagba asụsụ nye echiche na nsirihi ndi Igbo. *Ekwe Jonal. Vol. 4 No.2 September 2017*.

Pp. 97-105

- Umezi, P. I. (2021).Azumahia na Naijiria na onodu asusu Igbo na senturi nke iri abuo na otu. *Sapientia Global Journal of Arts, Humanities and Developments Studies (SGOJAHIDS) Vol.4 NO.2 June, 2021, pp.34-46.*
- Wong, P. T. P. (2012b). Towards a dual-systems model of what makes life worth living. In P. T. P. Wong (Ed.). *The Human quest for meaning: theories, research, and applications. (2nd Edition) pp 3-22.* New York: Rotulledge.